

NEMIS ROMANTIK TEATRI. GENRIX FON KLEYST.

Sultonov Dostonbek

O'zDSMI FMF "Dramatik teatr rejissorligi" 4-bosqich

Talabasi sultonovdoston07@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nemis teatri haqida ma'lumotlar va Genrix Fon Kleyst tarixi va uning asarlari bayoni yoritiladi. G'arbiy Yevropa teatr san'ati jahon badiiy madaniyati tarixida alohida o'rin tutadi. Dastlab qadimgi yunonlar zamonida dunyoga kelgan bu san'at keyinchalik G'arbning boshqa mamlakatlarida rivoj topib, yigirma besh asrdan buyon xalq xizmatida bo'lib keladi.*

Kalit so'zlar: *Nemis teatri, teatr, umumiy san'at, jahon teatri, jahon adabiyoti, Genrix Fon Kleyst.*

NEMIS TEATRI. XVIII asrda nemis teatri erishgan ulkan muvaffaqiyatlar jahon teatri va adabiyotiga bebaho hissa bo'lib qo'shildi. Aynan nemis dramaturglaridan Lessing, Gyote, Shiller Genrix Fon Kleystlar, dramaturgiya va teatr sohasida erishilgan yutuqlarga yakun yasab, ma'rifatparvarlik realizmidan XIX asr tanqidiy realizmiga Nemis teatri ham Yevropaning boshqa mamlakatlari san'ati kabi turlicha rivojlanish bosqichini o'taydi. U ma'rifatparvarlik klassitsizmi, ma'rifatparvarlik realizmi, sentimentalizm, ilk romantizm davrlarini boshdan kechiradi. Lekin bu oqimlar Germaniyada boshqa mamlakatlarga qaraganda o'zgacha ahamiyatga ega.

GENRIX FON KLEYST (1777—1811-y.) Genrix fon Kleyst ko'hna dvoryanlar xonadonida tavallud topib, tabaqa an'anasiga ko'ra o'smirlilik chog'idan harbiy xizmatga kiradi. 1792-yili Fransiyaga qarshi kurashda qatnashadi. Lekin harbiy xizmat ko'ngliga yoqmaganidan 1799-yili iste'foga chiqadi va o'z hayotini adabiy ijodga bag'ishlashga ahd qiladi. Kleystning eng yetuk dramalarida vatanparvarlik ohangi, milliy tarixga qiziqish yaqqol sezilib turadi. Ularda qalbi el-yurtga nisbatan ilhom baxsh sevgiga limm o'lim, mam lakat va davlat oldidagi burch hissiga sodiq mutaassiblik hislari ham ko'zga tashlanib turadi. Kleystning eng mashhur dramalaridan biri «Geylbronlik Ketxan» (1810) pyesasi ham juda o'ziga xosdir. Bu pyesada Kleyst afsonaviy sujet bahonasida olmonlarning qadimgi o'tmishi haqida o'y-xayolga cho'madi. Dramaturg xalq ijodi manbalaridagi mo'jizaviy ertak ohanglari, karomatli hodisalarni ishga solgan. Asarning sujeti shunday: geylbronlik qurol ustasining qizi Ketxen shavqatli bahodir graf Vetter fon Shtal bir-birlarini tushida ko'rib, sevishib qolishadi. Ketxen yigitga g'oyibona oshug'u beqaror bo'lib, xuddi ko'lankadek, uning ortidan izma-iz quvib yuradi. Graf sehr kuchi bilan qiyofasini o'zgartirishga ustasi farang boy va aslzoda, makkora jazm ani Kunigunda fon Turnekdan voz kechib, oxiri Ketxenga uylanadi. Ketxen esa bolaligida yo'qolib

qolgan imperatorning qizi malika Katerina Shvabskaya bo'lib chiqadi. Tangri ikki yoshning ko'ngliga solgan ulkan muhabbat asarning asosiy ohangini belgilab bergan. Ketxen ilk bor fol ochganda quyma qo'rg'oshinda graf ruxsoriga ko'zi tushib, uni sevib qoladi, so'ng tushida ko'radi, xudoga iltijo qilib, dilidagi orzu ijobat bo'lishini so'raydi. Graf ham o'z navbatida xastaligida alahsirab, Ketxenni farishta qiyofasida ko'radi.

Asarning g'oyaviy-badiiy mohiyati unda taqdir hukmining ijobat topishi yoki xayoliy va diniy ohanglar bilan belgilanmaydi. Pyesada xalqdan chiqqan oddiy qizning beg'ubor muhabbati, sevgisiga sadoqati shoirona ko'tarinki ruhda aks ettirilgan. Pyesaning qimmatini shundadir. Ketxenning pokdom on, beg'ubor, ma'naviy barkamol qiz tarzida nam oyon bo'lishi Kleyst ijodining xalqchil-ligidan dalolat beradi. Kleyst «Geylbronlik Ketxen» pyesasida «shekspirona» beandoza shaklga murojaat etdi. Ajoyib shoir Kleyst ham ingliz dramaturgi kabi pyesa matnining uchdan bir qismini nasriy shaklda yozgan. Unda ishtirokchilar soni ko'p bo'lib, voqealar o'rni tez-tez almashib turadi, m uallif hayotni keng ko'lamda aks ettirish, jonli tarixiy, ijtimoiy tasvirni chizishga intiladi. Shu ma'noda mazkur asar nemis romantik dramaturgiyasining kelajak rivojiga yo'l ochib berdi.

«Geylbronlik Ketxen» m uallif tirikligida sahna yuzini ko'rgan kamdan-kam pyesalaridan biri bo'lib, u 1810-yili Vena shahar teatrida qo'yildi.

«Gamburglik shahzoda Fridrix (1810) asariga XVII asr oxiridagi Prussiya va Shvetsiya urushi davriga oid tarixiy rivoyat asos qilib olingan. Sevgi va shon-shuhrat gashtini surish ezgu niyati bilan yashovchi cho'rtkesar va jo'sh qin qalbli shahzoda Fridrix dramaga bosh qahramon qilib olingan. U qo'mondon buyrug'ini pisand qilmay, o'zicha jangga kiradi. Shu bois u o'limga hukm etiladi, aybini tan olgach, avf etiladi. Kleyst prus davlatchilik g'oyasini ulug'lashni bosh maqsad qilib olgan edi. Gap shundaki, davlatchilik g'oyasi Kleyst dramasida prus monarxiyasi shaklida ifoda etilgan. Unda prus davlatchiligi ideallashtirilgan holda bu davlatchilik qonunlarida insonparvarlik tamoyillarini ko'rish ham Kleystning istagi tarzida ifoda etiladi. Kleystning keng xalqchilik ruhidagi «Sindirilgan ko'za» (1805) komediyasida oddiy insonlam ing axloqiylik fazilatlarini zavq-shavq bilan tarannum etilgan. Nemis dramasi tarixida Kleystning ahamiyati alohidadir. Jahon teatri repertuaridan hozirga qadar o'rin olib kelayotgan romantik dramalar ijodkori sifatida u butun diqqat-e'tiborini ibrat uz qahram onlar obrazini yaratish, inson ma'naviy hayotining ichki nozik qirralarini ochishga qaratgan edi.

FOYDALINGAN ADABIYOTLAR:

1. Sotimboy Tursunboyev Xorijiy teatr tarixi Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan Toshkent -2005
2. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/>
3. https://vk.com/wall-97919489_23847
4. <https://varskoy.com/catalog/knigi/fon-kleyst-genrih-teatr-nemetskikh-romantikov-vypusk-2-103345531652056097/>
5. https://studme.org/113253/literatura/genrih_kleyst

